

Полегай О. М.

ORCID ID <http://orcid.org/0000-0002-6966-0205>

Кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки, психології і методики технологічної освіти,
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка
(Чернігів, Україна) E-mail: elena-poletaj@ukr.net

МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З ДИСЦИПЛІНИ «ВСТУП ДО СПЕЦІАЛЬНОСТІ» У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена питанням методики організації та проведення практичних занять з дисципліни «Вступ до спеціальності» із студентами першого курсу технологічного факультету. Проаналізовано нормативні документи та дослідження науковців щодо вимог та порядку проведення практичного заняття, його структури та змісту; визначено важливість ролі викладача щодо підготовки та проведення практичного заняття; наведено та проаналізовано методичні рекомендації щодо етапів практичних занять, видів діяльності та застосування новітніх інтерактивних технологій; визначено практичне значення дисципліни саме для першокурсника.

Мета роботи. Проаналізувати методику організації та проведення практичних занять, зміст та послідовність структурних компонентів, застосування інтерактивних технологій як засобу що сприяє виникненню пізнавального інтересу у студентів до навчального предмету та для ефективної адаптації у закладі вищої освіти.

Методологія. Дослідження здійснено з урахуванням системного підходу, що відображає зв'язок явищ і процесів навколишньої дійсності. Він розглядає відносно самостійні компоненти у взаємозв'язку і постійній зміні. Тісно пов'язаний з особистісним підходом, що означає орієнтацію педагогічного процесу на особистість, та з діяльним – створення умов завдяки яким людина стає суб'єктом пізнання, діяльності і спілкування.

Наукова новизна. Уточнено систему критеріїв та показників оцінювання роботи студентів за різними видами діяльності в межах дисципліни «Вступ до спеціальності».

Висновки. Організація практичних занять передбачає підготовку викладача і студентів. Викладач – стосовно змісту, структури, плану заняття, доцільного застосування інтерактивних технологій та чітких методичних рекомендацій студентам щодо самостійної підготовки. Студент, у свою чергу, повинен чітко уявляти що включає в себе «підготовка до заняття» і виконувати методичні рекомендації. Така співпраця повинна виконувати основну мету освіти – навчити майбутнього громадянина України самостійно організовувати свою самоосвіту і тим самим все життя розумово і практично розвиватися.

Ключові слова: методика проведення практичних занять, інтерактивні технології, методичні рекомендації, навчальна діяльність, самостійність.

Постановка проблеми. *Актуальність роботи.* Заклади вищої освіти повинні забезпечити майбутніх фахівців необхідними знаннями та вміннями для набуття професійної компетентності. Згідно Закону України «Про вищу освіту» стаття 41 зазначає, що навчально-виховний процес забезпечує можливість: здобуття особою знань, умінь і навичок у гуманітарній, соціальній, науково-природничій і технічній сферах; інтелектуального, морального, духовного, естетичного і фізичного розвитку особи, що сприяє формуванню значущої, вмілої та вихованої особистості [10]. Тому, нормативні документи чітко регламентують вимоги щодо проведення практичних занять, їх цілей, завдань та організації навчальної діяльності студентів. На практиці кожен викладач організовує навчальну діяльність студентів так як на його думку це доцільно, іноді збільшуючи теоретичну частину і зменшуючи практичну самого заняття, застосовуючи тільки фронтальну роботу і забуваючи про індивідуальний підхід або роботу в групах. Про застосування новітніх інтерактивних педагогічних технологій й немає мови, а тому вивчення дисципліни зводиться до репродуктивної теорії, що не сприяє формуванню необхідних професійних практичних навичок. Тому для забезпечення майбутніх фахівців необхідними практичними вміннями і навичками потрібен викладач готовий застосовувати всі вищепераховані ознаки на практичній роботі, що вказує на актуальність даної проблеми.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питаннями щодо організації навчального процесу у закладах вищої освіти займалися В. Л. Ортинський [1], М. М. Фіцула [2], Т. І. Туркот [3] і розглядали методику викладання у вищій школі; науковці І. В. Зайченко [4], А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко

[5], Н. Є. Мойсеюк [6] у своїх працях розглядали діяльність педагога: вимоги, майстерність, техніку, етику, моральність тощо; по напрямку – інтерактивні технології навчання та виховання студентів, працювали О. І. Пометун, Л. В. Пироженко [8], І. А. Зязюн [7], П. І. Матвієнко [9] та ін.

Науковці у своїх працях визначали основні етапи підготовки до практичного заняття, методіку проведення та педагогічні умови, що можуть позитивно вплинути на результат підготовки студента. Зокрема В. Л. Ортинський [1] зазначає, що основні завдання практичних занять – закріплення, переведення у довготривалу пам'ять теоретичних знань та формування навичок і вмінь їх практичного застосування; формування інтелектуальних навичок і вмінь планування, аналізу й узагальнення, опанування навичок організації професійної діяльності; оволодіння початковими навичками керівництва, менеджменту та самоменеджменту тощо.

Дослідниця Т. І. Туркот [3] рекомендує таку методіку організації та проведення практичних робіт: попередня підготовка до роботи полягає у вивченні студентами теоретичного матеріалу самостійно та ознайомленні з інструктивними матеріалами для усвідомлення завдань, техніки безпеки при роботі. Наступне – консультування студентів викладачами з метою надання необхідної інформації для виконання самостійних завдань. Проведення попереднього контролю, як допуску до виконання конкретної практичної роботи. Самостійне виконання студентами завдань згідно тематики навчальної програми. Опрацювання, узагальнення отриманих результатів і оформлення звіту. І останнє, контроль і оцінювання, викладач розглядає результат роботи студента і виставляє оцінку [3].

Не дивлячись на великий об'єм роботи у даному напрямку, стосовно методіки організації і проведення практичних занять, визначення критеріїв та показників оцінювання залишаються недостатньо розробленими і потребують доповнень виходячи із специфіки викладання дисципліни «Вступ до спеціальності» студентам технологічного факультету.

Мета. Зробити опис методіки організації та проведення практичних занять, змісту та послідовності структурних компонентів заняття, застосування інтерактивних технологій, оцінювання роботи студента.

Методологія. Дослідження здійснено з урахуванням системного підходу, що відображає зв'язок явищ і процесів навколишньої дійсності. Він розглядає відносно самостійні компоненти у взаємозв'язку і постійній зміні. Тісно пов'язаний з особистісним підходом, що означає орієнтацію педагогічного процесу на особистість, та з діяльнісним – створення умов завдяки яким людина стає суб'єктом пізнання, діяльності і спілкування.

Також проведено аналіз нормативно-правової документації, психолого-педагогічної, методичної літератури, спостереження за навчальним процесом, використання методіки незакінчених речень, аналіз творів студентів, анкетування, тестування, проведення індивідуальних та групових бесід.

Наукова новизна. Уточнено систему критеріїв та показників оцінювання роботи студентів за різними видами діяльності в межах дисципліни «Вступ до спеціальності».

Виклад основного матеріалу. Закон України «Про вищу освіту» стаття 43 «Форми організації навчального процесу» [10] та «Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах» [11] говорять, що практичне заняття – це форма навчального заняття, при якій викладач організує детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння і навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання студентом відповідно сформульованих завдань. А також наголошено, що проведення практичного заняття ґрунтується на попередньо підготовленому методичному матеріалі – тестах для виявлення ступеня оволодіння студентами необхідними теоретичними положеннями, наборі завдань різної складності для розв'язування їх студентами на занятті. Проводяться такі заняття в аудиторіях чи лабораторіях оснащених необхідними технічними засобами навчання, обчислювальною технікою тощо [11].

При підготовці до практичного заняття потрібно починати з виготовлення методичного матеріалу, що складається з: назва теми; мета практичного заняття (освітня, розвивальна та виховна); визначення знань, вмінь та навичок, які потрібно сформувати у студентів завдяки новому матеріалу; питання, що будуть опрацьовані на занятті; план проведення практичного заняття (види навчально-практичної діяльності); перелік засобів наочності і порядок їх застосування; методичні вказівки та теми доповідей для самостійної роботи; список джерел, що рекомендується для підготовки.

Також викладачу необхідно продумати контрольні питання та тестові завдання з метою діагностики рівня засвоєння теоретичних знань. Як правило проводиться така актуалізація на початку заняття і має на меті зробити опитування 4–6 студентів, тому завчасно потрібно продумати таку саму кількість питань. Або періодично проводити фронтальний тестовий письмовий контроль. Тест повинен містити 15–20 питань і варіантів готувати як мінімум 3. Питання до тестів можуть бути не тільки репродуктивного пізнавального характеру, а й реконструктивного. А якщо застосувати індивідуальний підхід, то потрібно скласти хоча б один варіант творчого пізнавального рівня з відкритими питаннями, що покаже творчий і нестандартний підхід ваших студентів до рішення тих чи інших завдань.

Студенти повинні знати, що впродовж заняття всі види їх навчальної діяльності будуть оцінені запланованими балами. Важливим стимулом для підвищення підсумків практичного заняття є усвідомлення студентами які види діяльності можуть принести додаткові бали, а саме: перевірка записів студентів у конспекті й самоперевірка; опитування, корекція відповіді іншого студента та доповнення; на

практичній роботі заохочення студентів до творчих, нестандартних рішень поставлених завдань; допомога в перевірці й оцінюванні контрольних тестових питань та обґрунтування поставленої оцінки; виставлення балів до академічного журналу. І як наслідок, розроблення відповідного оцінювання навчальних досягнень студентів: критерії та показники (таблиця 1).

Дисципліна «Вступ до спеціальності» передбачає відповідно до навчального плану: 14 годин лекційних, 14 годин практичних занять, 20 годин на індивідуальну роботу, 46 годин на самостійну роботу.

Таблиця 1

Оцінювання студента за видами діяльності на практичному занятті

Вид навчальної діяльності та критерії оцінювання	Показники оцінювання	Розподіл балів
Усна відповідь на контрольні питання	Повна, правильна, змістовна, самостійна з наведенням прикладів	2
	Деякі неточності, самостійна, змістовна	1,5
	Відповідь фрагментарна, потребує доповнень та уточнень	від 0,1-1,4
	Не правильна	0
Перевірка відповідності введення конспекту	Правильне оформлення, розкриті питання, проаналізована рекомендована література	2
	Частково розкриті питання, деякі пропущені, література недопрацьована	1
	Конспект не підготовлено	0
Самостійна робота	В повному обсязі	1,5
	Частково	1
	Не виконано	0
Доповнення	Змістовні, з прикладами, мають уточнюючий характер, цікаві	1
Практична робота	Застосовує доцільно знання, показує необхідні вміння та навички з творчим підходом	2
	Допускає незначні помилки при відтворенні знань, самостійно виправляє, показує добрий рівень вмінь та навичок	1,5
	Допускає помилки при відтворенні знань, деякі проблеми з демонстрацією вмінь та навичок	від 0,1-1,4
	Не може застосувати знання, вміння та навички на практиці	0
Індивідуальні завдання: підготовка рефератів та доповідей	Цікаві, змістовні повні	від 1-4
	Не відображають суті питання	від 0,1 –1
	Не виконані	0
Поточне оцінювання	Максимальна сума балів	12,5
	Мінімальна сума балів	2,3

Для заохочення та зацікавлення студентів першого курсу на практичних заняттях застосовуються різні інтерактивні технології. Наприклад, перше заняття на якому ми знайомимося, проводиться за технологією «Мікрофон». Кожен повинен коротко, перед усією групою зробити собі характеристику, яка б включала відповіді на такі питання, як: прізвище та ім'я, в якому навчальному закладі навчався, чому обрав професію вчителя, чому саме цей факультет, чи володіє прикладними вміннями, чи має досвід роботи з дітьми тощо. Що це нам дає: по-перше визначаємо у кого проблеми з умінням говорити, по-друге, хто і як тримає себе перед аудиторією, по-третє, сама суть розповіді, тому, що зразу зрозуміло, хто буде навчатися з бажанням бо це його вибір, а кого треба постійно контролювати, бо вибір професії зробили за нього батьки. Далі застосовуємо рольову гру, мета визначити ставлення до обраної професії тільки уже в іншому вигляді. Суть: кожен повинен зайшовши в клас, привітатися з учнями-студентами і представитися як новий вчитель трудового навчання, назвати своє ім'я, по-батькові та прізвище, вказати вимоги до предмету. Цей невеличкий монолог відкриває багато цікавих моментів як для самих студентів, так і для викладача.

Наступне заняття присвячене знайомству з бібліотекою – як користуватися фондами, як замовити ту чи іншу книгу, що таке каталог, суть бібліографічного запису, робота з електронним каталогом, запит книги через електронну мережу тощо. Робимо екскурсію під час якої показуємо і розповідаємо про все вищезазначене. Мета: допомога першокурснику адаптуватися в нових умовах, чітко знати де можна підготуватися до заняття і де вони практично будуть застосовувати отримані знання. Закріплення проводимо у роботі по-парам, коли один показує свої знання, а інший контролює та корегує при

необхідності, і навпаки. Кожен студент отримує індивідуальне завдання для закріплення у свідомості розглянутого матеріалу, а саме зробити бібліографічний запис і вміти коментувати його: чотири авторські книги, чотири книги під редакцією і чотири статті з журналу.

Отже, у ході проведення практичних занять з дисципліни «Вступ до спеціальності» студент має оволодіти наступними вміннями та навичками: аналізувати навчальну літературу, володіти навичками опрацювання змісту навчального матеріалу, робити висновки та узагальнення на основі опрацювання літературних джерел, вміти користуватися періодичними виданнями, знаходити необхідну літературу відповідно до проблеми, що вивчається; обирати методи, форми та засоби самовдосконалення для організації ефективної навчальної діяльності; раціонально організувати навчальний час згідно умов та вимог навчально-виховного процесу; конспектувати зміст лекцій, вибирати оптимальні шляхи підготовки до практичних занять; адаптуватися до умов навчання у вищому навчальному закладі, специфіки його організації, видів контролю та оцінювання результатів діяльності; аналізувати результати власної навчальної діяльності, здійснювати корекцію, формувати у себе педагогічне мислення, професійні переконання.

Висновки. Організація практичних занять передбачає підготовку викладача і студентів. Викладач – щодо змісту, структури, застосування інтерактивних технологій, плану заняття та чітких методичних рекомендацій студентам щодо самостійної підготовки. Студент повинен чітко уявляти що включає в себе підготовка до заняття і виконувати методичні рекомендації. Така співпраця повинна виконувати основну мету освіти – навчити майбутнього громадянина України самостійно організувати свою самоосвіту і тим самим все життя розумово і практично розвиватися.

References

1. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 472 с.
Ortynskyi, V. L. (2009). *Pedahohika vyshchoi shkoly: navchalnyi posibnyk* [Pedagogy of higher education : textbook]. Kyiv, Ukraine : Tsentri uchbovoi literatury.
2. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ : Академвидав, 2006. 352 с.
Fitsula, M. M. (2006). *Pedahohika vyshchoi shkoly: navchalnyi posibnyk* [Pedagogy of higher education: textbook]. Kyiv, Ukraine : Akademydav.
3. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Кондор, 2011. 628 с.
Turkot, T. I. (2011). *Pedahohika vyshchoi shkoly: navchalnyi posibnyk* [Pedagogy of higher education: textbook]. Dlia studentiv vyshchikh navchalnykh zakladiv. Kyiv, Ukraine : Kondor.
4. Зайченко І.В. Педагогіка: навч. посіб. для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Чернігів : Деснянська правда, 2003. 528 с.
Zaichenko, I. V. (2003). *Pedahohika: navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshchikh pedahohichnykh navchalnykh zakladiv*. [Pedagogy: textbook]. Chernihiv, Ukraine : Desnianska pravda.
5. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Знання, 2007. 447 с.
Kuzminskyi, A. I. & Omelianenko, V. L. (2007). *Pedahohika : navchalnyi posibnyk* [Pedagogy : textbook]. Kyiv, Ukraine : Znannia.
6. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка: навч. посіб. Київ, 2001. 608 с.
Moiseiuk, N.E. (2001). *Pedagogy: navchalnyi posibnyk*. [Pedahohika: textbook]. Kyiv, Ukraine: Kondor.
7. Педагогічна майстерність : підручник. За ред. І. А. Зязюна. Київ: Вища школа, 2004. 316 с.
Pedahohichna maysternist : pidruchnyk. [Pedagogical Skills : textbook] (2004). Za red. Ziaziuna, I. A. Kyiv, Ukraine : Vyshcha shkola.
8. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Інтерактивні технології навчання : теорія, практика, досвід. Київ, 2002. 135 с.
Pometun, O. I., & Pyrozhenko, L.V. (2002). *Interaktyvni tekhnolohiyi navchannya: teoriya, praktyka, dosvid* [Interactive Learning Technologies: Theory, Practice, Experience]. Kyiv, Ukraine: Vydavnytstvo.
9. Матвієнко П. І. Орієнтир на освітні технології. *Педагогічні технології: Досвід. Практика. Довідник*. Полтава: ПОПОППО, 1999. 12 с.
Matviienko, P. I (1999). *Oriientyr na osvritni tekhnolohiyi* [Landmark on educational technologies]. *Pedahohichni tekhnolohii: Dosvid. Praktyka. Dovidnyk – Pedagogical Technologies: Experience. Practice. Directory*. Poltava, Ukraine : POIOPPO.
10. Закон України «Про вищу освіту» від 17.01.2002. [Електронний ресурс]. *Osvita.ua*. URL: http://www.test.if.ua/wp-content/uploads/2011/01/zakon_pro_vyschu_osvitu.pdf. (дата звернення 22.04.2019)
Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» vid 17.01.2002. [Law of Ukraine «On Higher Education»] (January 17, 2002). *Osvita.ua*. Retrieved from http://www.test.if.ua/wp-content/uploads/2011/01/zakon_pro_vyschu_osvitu.pdf.

11. Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах №161 від 02.06.1993. [Електронний ресурс]. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0173-93>. (дата звернення 21.04.2019).
Polozhennia pro orhanizatsiiu navchalnoho protsesu u vyshchyykh navchalnykh zakladakh №161 vid 02.06.1993. [Regulation on the organization of educational process in higher educational institutions №161] (June, 02, 1993). *Zakonodavstvo Ukrainy – Legislation of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0173-93>.

Poletay O.

ORCID ID <http://orcid.org/0000-0002-6966-0205>

PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor,
 Associate Professor of the Department of Pedagogy, Psychology and
 Methodology of Technological Education
 Т.Н. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
 (Chernihiv, Ukraine) E-mail: elena-poletaj@ukr.net

METHODOLOGY OF PRACTICAL CLASSES` ORGANIZATION IN THE SUBJECT «INTRODUCTION TO THE SPECIALTY» IN HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

The article is devoted to the questions of the methodology of organization and conducting practical classes in the subject «Introduction to the specialty» with the first year students of the Technological Faculty. There are analyzed regulatory documents and research of scientists on requirements and procedure of conducting practical classes, their structure and content; there is determined the importance of the role of a teacher in preparing and conducting practical classes; there are presented and analyzed the methodical recommendations for the stages of practical classes, activities and the use of the latest interactive technologies; the practical significance of the subject is determined for a freshman.

Article's purpose. *Analyze the methodology of organization and conducting practical classes, content and sequence of structural components, application of interactive technologies as a means of contributing to the appearing of cognitive interest of students to the subject and for effective adaptation in the higher educational establishment.*

Methodology. *The research was carried out taking into account the systemic approach that reflects the connection between phenomena and processes of reality. It considers relatively independent components in interconnection and constant change. It is closely related to the personal approach, which means orientation of the pedagogical process on personality. And with the activity – it means the creation of conditions through which a person becomes the subject of knowledge, activity and communication.*

Scientific novelty. *There has been refined the system of criteria and indicators of evaluation of students' work in different types of activities within the limits of the subject «Introduction to the specialty».*

Conclusions. *The organization of practical classes involves preparation of a teacher and students. The teacher, regarding the content, structure, the plan of lessons, uses interactive technologies and gives clear methodical recommendations to students about self-training. The student, in turn, must clearly imagine what includes «training to the lesson» and to carry out methodical recommendations. Such cooperation must fulfill the main goal of education – teach the future citizen of Ukraine to independently organize his self-education and thereby mentally and practically develop through all his life.*

Key words: *method of conducting practical classes, interactive technologies, methodical recommendations, educational activity, independence.*

Стаття надійшла до редакції 01.05.2019 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор О. О. Лілік